

آینده صندوق‌های بازنشستگی در سایه افزایش جمعیت سالمندان

هویدا خواهد شد. یکی از این صدمات، اثر بسیار نامطلوب کاهش جمعیت جوان و افزایش جمعیت سالمند بر روی صندوق‌های بازنشستگی است؛ در این گزارش تلاش کردیم تا به ابعاد مختلف این موضوع بپردازیم.

بازنشستگی تشدید خواهد شد، چون اولاً عمده نیروی کار اقتصاد امروز ایران متولدین دهه‌های ۵۰ و ۶۰ هجری شمسی هستند، ثانیاً با پیری جمعیت، هزینه‌های سلامت و درمان نیز افزایش پیدا خواهد کرد. به عبارتی با افزایش تعداد افراد سالمند، هزینه‌های صندوق‌های نیز روبه‌فزونی می‌رود که این مسئله پایداری منابع را برای صندوق‌های بازنشستگی با چالش مواجه خواهد ساخت. «شقایق با تأکید بر اینکه در ابتدای دهه آینده با توجه به جمعیت ۹۰ تا ۹۵ میلیونی ایران، بین ۲۵ تا ۳۰ میلیون سالمند داریم که تأمین هزینه‌های این افراد چه در بحث بازنشستگی و چه سلامت، با مشکل روبه‌رو خواهد بود، افزود: «کاهش نرخ باروری در خانواده‌ها به‌عنوان طرح سازمان‌های بین‌المللی از سال ۱۹۷۰ در دستور کار بوده است.» او ادامه داد: «متأسفانه در حال حاضر نرخ باروری در کشور به زیر ۱٫۷ درصد تنزل یافته و افزایش نرخ طلاق و گسترش خانواده‌های غیر هسته‌ای نظیر خانواده تک‌والدی و نیز افزایش تک‌فرزندی در خانواده‌ها، کشور را با چالش روبه‌رو کرده است.»

پیری جمعیت و رشد اقتصادی

سالمندی جمعیت و رشد اقتصادی رابطه‌ای معکوس دارند. به بیان دیگر در بلندمدت پیری جامعه به کاهش رشد اقتصادی منجر می‌شود. از سوی دیگر با توجه به اینکه گروه‌های سنی مختلف الگوهای مصرف متفاوتی دارند، به‌دلیل اینکه الگوی مصرف جمعیت جوان متوجه بخش صنعت و الگوی مصرف جمعیت سالمند به بخش خدمات همانند بهداشت تحمیل می‌شود، این مسئله می‌تواند با تغییر در ساختار تقاضا منجر به جابه‌جایی نیروی کار از بخش‌های مولد اقتصادی شود. علاوه بر کاهش نرخ رشد اقتصادی - با توجه به کاهش نیروی فعال کار در کشور - این موضوع با افت درآمد ناخالص داخلی، درآمد سرانه ایرانیان را نیز کم می‌کند. بنابراین کنشدن رشد جمعیت در کشور در چند دهه اخیر در بلندمدت نیز اثرات زیادی بر روی شاخص‌های اقتصاد کلان می‌گذارد. این موضوع تبعات قابل توجهی دارد، بنابراین لازم است طرح‌ها و برنامه‌هایی که در راستای افزایش جمعیت کشور است، با قدرت بیشتری پیگیری شود، زیرا اجرای این طرح‌ها بلندمدت بوده و نمی‌توان انتظار بازدهی کوتاه‌مدت از آن‌ها داشت.

این مسئله ممکن است منجر به افزایش بدهی عمومی، کاهش سرمایه‌گذاری‌های دولتی و یا افزایش مالیات شود. همچنین با افزایش جمعیت سالمند، تعداد افرادی که در اقتصاد ارزش افزوده خلق می‌کنند کاهش خواهد یافت. این موضوع می‌تواند به نزول درآمد مالیاتی و افزایش هزینه‌های دولت ختم شود. در چنین شرایطی با کاهش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی نرخ رشد اقتصاد نیز منفی خواهد شد. این موضوع تمام شاخص‌های کلان اقتصادی کشور را متاثر کرده و نتیجه آن نیز عدم پیشرفت توسعه در کشور خواهد بود.

وضعیت درآمدی صندوق‌ها

وحید شقاقی شهری، عضو هیأت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه خوارزمی در گفت‌وگو با «آتی‌نو» با اشاره به اینکه مسئله صندوق‌های بازنشستگی کاملاً با بحث نیروی کار و بحث سالخوردگی و پیری جمعیت مرتبط است، گفت: «عملاً هر چقدر ما به‌دوران بازنشستگی نیروی کار با مستخدمین دهه ۵۰ نزدیک‌تر شویم، وضعیت ناپایداری منابع صندوق‌های

بسیاری از صاحب‌نظران و کارشناسان اقتصادی بر این باورند که کاهش جمعیت نیروی کار فعال کشور تبعات جبران‌ناپذیر اقتصادی به‌دنبال خواهد داشت. اثرات این امر بلندمدت است و در دهه‌های آینده

گزارش

زمانی که نیروی کار جوان در کشور با افول مواجه شود، ورودی صندوق‌های بازنشستگی برای تحت‌پوشش قرار دادن افراد از طریق دریافت حق بیمه نیز کم می‌شود. این در حالی است که یکی از منابع عمده درآمدی صندوق‌ها همین حق بیمه‌هاست. وقتی درآمد کم شود، صندوق‌ها نمی‌توانند سرمایه‌گذاری‌های مولد اقتصادی را برای تأمین مخارج متعددی که دارند، انجام دهند. از طرف دیگر با کاهش جمعیت جوان، قشر سالمند که مستمری‌بگیر هستند، فریه‌تر شده و همین موضوع مصارف صندوق‌های بازنشستگی را افزایش می‌دهد. با افزایش سن امید به زندگی، طول مدت مستمری بیشتر و از سوی دیگر هزینه‌های بهداشتی و درمانی این افراد در موعد بازنشستگی بار شد سرسام‌آوری روبه‌رو می‌شود. بنابراین در چنین شرایطی افزایش تعداد ازدواج و تولد نوزادان در کشور برای صندوق‌های بازنشستگی از اهمیت بسزایی برخوردار است و باید برای به ثمر نشستن طرح جوانی جمعیت تمامی امکانات موجود به کار گرفته شود.

تأثیر پیری جمعیت بر صندوق‌ها

اگر بخواهیم به ابعاد منفی بسته‌شدن پنجره جمعیتی در قبال صندوق‌های بازنشستگی اشاره کنیم، در وهله اول باید به موضوع افزایش هزینه‌ها بپردازیم. در این رابطه با افزایش تعداد بازنشستگان، هزینه‌های صندوق‌های بازنشستگی نیز رشد می‌کند. این امر به‌دلیل پرداخت مزایای بازنشستگی به تعداد بیشتری از اعضا و هزینه‌های درمانی و بهداشتی آن‌هاست. در مرحله بعد با کاهش جمعیت فعال، درآمد صندوق‌های بازنشستگی با افت روبه‌رو خواهد شد، زیرا با تغییر تراز سنی جمعیت به سمت جمعیت پیر تر، تعداد نیروی کار جدیدی که در نهایت به سیستم بازنشستگی می‌پیوندند، کاهش می‌یابد؛ امری که در نهایت منجر به کاهش درآمد صندوق‌های بازنشستگی خواهد شد.

گفت‌وگو

در حال حاضر یکی از مهم‌ترین مسائلی که پیش روی کشور مان قرار دارد، موضوع پیری جمعیت است. این بحث ابعاد فراوانی دارد و اگر به آن توجه نشود، در آینده می‌تواند برای کشور مشکلاتی را فراهم کند. یکی از ابعاد مهمی که پیری جمعیت بر روی آن تأثیرگذار است، موضوع اقتصاد است. با افزایش تعداد سالمندان، صندوق‌های بازنشستگی باید مستمری بیشتری بپردازند و همچنین متحمل هزینه‌های

افزایش جمعیت سالمند چه تأثیری بر روی صندوق‌های بازنشستگی دارد؟

صندوق‌های بازنشستگی در عمل از درآمدهایی که از سال‌های قبل داشته‌اند تغذیه می‌شوند. کارمند جوان از گذشته حق بیمه‌ها را پرداخت کرده تا در زمان بازنشستگی از مستمری حاصل از آن بهره‌مند شود. نکته مهم این است که این چرخه در طول سالیان متمادی اتفاق می‌افتد و پایانی ندارد. یعنی ممکن است، یک فرد در ۵۰ سالگی بازنشسته شود و عمر طولانی ۱۱۰ ساله داشته باشد که در همه این مدت پرداخت باید ادامه پیدا کند. بنابراین صندوق باید بتواند سرمایه‌گذاری سودآوری برای خود در نظر گیرد تا منابع بتواند پاسخگوی مصارف نامشخص باشد.

این سرمایه‌گذاری‌ها باید در چه جاهایی انجام شود تا سودآوری تضمین شود؟

این منابع باید به‌صورت سرمایه‌گذاری‌های مولد انجام شود. همان اقدامی که در شستا به‌عنوان شرکت سرمایه‌گذاری تأمین اجتماعی انجام شده، اما متأسفانه در برخی جاها به‌دلیل تورم و با مسائل دیگر، درآمد پایدار ایجاد نشده است. شرکت‌های زیرمجموعه صندوق‌ها باید درآمد‌های پایدار برای بقای سازمان خود ایجاد کنند، اما به‌طور مثال پرتفوی که درست شده، هم‌پای تورم موجود در جامعه، سودده نبوده است؛ یعنی در عمل به‌نوعی مخارج به دلار بوده، اما سود به ریال! البته این موضوع مختص ایران نیست و در کشورهای توسعه‌یافته نیز چنین مشکلاتی وجود دارد. در این

شما به سرمایه‌گذاری یا بدار صندوق‌ها (با مثال شستا) اشاره کردید. به نظر تان صندوق‌ها باید چه رویکردهای سرمایه‌گذاری را به کار بگیرند تا منابع‌شان پایدار و جوابگوی پرداخت مستمری باشد؟

باید دید سبدگردان‌های صندوق‌ها، از یک کارگزاری گرفته تا صندوق‌های سرمایه‌گذاری خصوصی یا بانک‌ها چه می‌کنند؟ این‌ها منابع را می‌گیرند، با آن کار کرده و به سهامداران خود سود می‌پردازند. صندوق‌های بازنشستگی نیز باید همین رویکرد را در پیش بگیرند. آن‌ها باید با توجه به مسائل توری و پیری جمعیت، منابع را طوری تنظیم کنند که درآمد‌ها اولاً پایدار باشد و ثانیاً کفاف جمعیت تحت‌پوشش را بدهد.

بدهی دولت‌های قبل به صندوق‌های بازنشستگی تا چه حد در این رابطه تأثیرگذار بوده است؟

به‌رغم به‌کارگیری نهاد دولت به صندوق‌ها، این بدهکاری مدت‌ها از طریق تهاوت تسویه شده است، اما شرکت‌ها و کارخانه‌هایی که به صندوق‌ها واگذار شده بودند بعضاً وپال گردن آن‌ها شده و در ادامه مشکلاتی را ایجاد کرده است، بنابراین نهاد دولت باید منابع را نقدی در اختیار صندوق‌ها بگذارد، تا بتوانند به‌صورت مولد اقدام به سرمایه‌گذاری کنند. نکته دیگر بهینه‌سازی پرتفویهای سرمایه‌گذاری است. باید موانع پیش روی سرمایه‌گذاری در کشور را از میان برداشت تا فضا برای سرمایه‌گذاری تسهیل شود.

تبعاتی را به‌همراه خواهد داشت. به بیان دیگر تبعات پیری جمعیت برای صندوق‌ها این است که از یک طرف ورودی نیروی کار کم، اما خروجی بازنشسته بیشتر است. این روند هم در ایران و هم در جهان وجود دارد. خیلی از کشورهای توسعه‌یافته درگیر این مسئله هستند و چندین بار هم مسئولان آن کشورها ایران را به‌عنوان یک الگو که به این فکر افتاده تا جمعیت خود را جوان کند، معرفی کرده‌اند. معمولاً تشویق‌های آن‌ها از طریق مهاجرت‌پذیری است، اما برای ما بحث مهاجرت وجود ندارد و مجبوریم سیاست‌های تشویقی را برای جوان کردن جمعیت خودمان اعمال کنیم. پس به‌جد تأکید می‌کنم یکی از مواردی که می‌تواند وضعیت صندوق‌های بازنشستگی را بهبود بخشد، جوانی جمعیت است.

البته ذکر این نکته ضروری است که جوانی جمعیت، طی یک روند دو دهه‌ای می‌تواند به صندوق‌ها کمک کند، زیرا یک جوان تازه از سن ۱۸ سالگی می‌تواند وارد بازار کار شود (اگر به دانشگاه برود این مسئله چند سال به تأخیر می‌افتد) بنابراین باید در این حوزه خیلی جدی کار کرد، تا تبعات آن دامنگیر صندوق‌ها نشود. می‌توان گفت هر چقدر نیروی کار جوان در اقتصاد کشور بیشتر شود، این موضوع برای صندوق‌های بازنشستگی بهتر است و درآمد‌های آن‌ها را بیشتر خواهد کرد، بنابراین باید سیاست‌گذاری‌ها در جهت تنظیم شود که نیروی کار جوان با افت روبه‌رو نشود، زیرا در چنین وضعیتی تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی به مخاطره خواهد افتاد. از طرف دیگر، صندوق‌ها باید مورد حمایت دولت‌ها قرار گیرند تا خدمات بهتری به اعضای خود ارائه دهند.